

SKUTOČNÝ PRÍBEH WILHELMA BRASSEHO

BOL SOM FOTOGRAFOM V OSVIENCIME

ANNA DOBROWOLSKA

20947

SKUTOČNÝ PRÍBEH WILHELMA BRASSEHO

BOL SOM FOTOGRAFOM V OSVIENCIME

ANNA DOBROWOLSKA

20947

BOL SOM FOTOGRAFOM V OSVIENČIME

SKUTOČNÝ PRÍBEH WILHELMA BRASSEHO

Anna Dobrowolska

Byłem fotografem w Auschwitz

Prawdziwa historia Wilhelma Brassego

– Anna Dobrowolska

Copyright © by Anna Dobrowolska

Przekład został wydany w porozumieniu ze Spółcznym Instytutem

Wydawniczym Znak Sp. z o.o., Kraków, Polska.

All rights reserved.

Prvé vydanie.

Všetky práva vyhradené. Táto publikácia ani žiadna jej časť nesmie byť kopírovaná, rozmnožovaná ani inak šírená bez písomného súhlasu vlastníka autorských práv.

Preklad © Mgr. Mária Grigľová

Redakčná úprava a korektúry: Janka Oršulová

Vydalo vydavateľstvo Citadella v roku 2024

ISBN 978-80-8182-226-1

SKUTOČNÝ PRÍBEH WILHELMA BRASSEHO

BOL SOM FOTOGRAFOM V OSVIENCIME

ANNA DOBROWOLSKA

Volám sa Wilhelm Brasse. Som fotograf. Od septembra 1940 som bol väzňom v koncentračnom tábore v Osvienčime, kde som urobil viac ako 50 000 fotografií do táborových spisov a dokumentácie experimentov doktora Mengeleho.

ICHT FREI

„Toto je jedno z najtrýznivejších svedectiev o ľudskej tragédii v nemeckom tábore smrti Osvienčim-Brzezinka.“

INTERIA.PL

„Hlavnou líniou knihy je neobyčajný až prekvapivo úprimný príbeh Wilhelma Brasseho, ktorý strávil päť rokov v koncentračnom tábore Osvienčim-Brzezinka, od jeho začiatku (prišiel druhým transportom z Tarnova) až po oslobodenie. Príbeh hlavného hrdinu dopĺňajú rozprávania spoluväzňov starostlivo vybrané zo zdrojov Štátneho múzea Auschwitz-Birkenau a zo štúdií historikov. Prostredníctvom tohto spojenia je možné vidieť Brasseho príbeh v širšom, táborovom kontexte, vďaka čomu si čitateľ uvedomí, že nešlo o individuálnu skúsenosť, ale o univerzálnu, tragickú skutočnosť.“

Katarzyna Madoń-Mitzner, Dom Spotkań z Historią

„Kniha *Bol som fotografom v Osvienčime* na mňa urobila veľký dojem. Nie je to vedecké a ani striktné memoárové dielo, no pre dnešných obyčajných ľudí prináša poznanie nielen o samotnom tábore, ale aj o systéme, ktorý takéto tábory vytvoril.“

*Władysław Bartoszewski, štátny tajomník, splnomocnenec
predsedu Rady ministrov Poľskej republiky pre medzinárodné vzťahy*

„Tento strhujúci počin by mal zaujímať každého čitateľa, mladého aj dospelého. Toho, kto sa zaujíma o osud ľudského života, ako aj toho, kto sa usiluje o hlbšie poznanie dejín a ľudskej podstaty.“

*Mirosław Obstarczyk, historik, kurátor
a dlhoročný zamestnanec Štátneho múzea Auschwitz-Birkenau*

„Dôkladnosť a hĺbka obsahového spracovania celku Annou Dobrowolskou robí z tohto diela pozoruhodnú prácu.“

*Zygmunt Walkowski, výskumník
a dokumentarista najnovších dejín*

„Brasse opísal rôzne nuansy táborovej reality, vzťahy medzi samotnými väzňami a medzi nimi a pracovníkmi koncentračného tábora Osvienčim-Brezinka. Jeho poslanstvo je mimoriadne dôležité z kognitívneho hľadiska. Memoáre muža, ktorý zachránil približne 40 000 fotografií dokumentujúcich tragédiu väzňov tohto tábora, si zaslúžia pozornosť. Text som si prečítal s veľkým záujmom.“

*Dr. hab. Grzegorz Berendt,
IPN – Ústav pamäti národa –
Komisia pre stíhanie zločinov proti poľskému národu,
vedúci oddelenia Úradu verejného vzdelávania v Gdansku.*

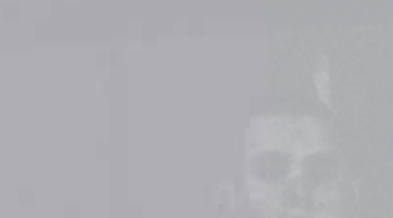
„Prečítal som veľa kníh o Osvienčime a iných táboroch, ale nikdy predtým som nemal tak ucelený obraz o tom, ako vyzeral každodenný život väzňa týždeň po týždni, rok po roku. Teraz, vďaka knihe *Bol som fotografom v Osvienčime*, už ten obraz mám. Ďakujem...“

*Stephen Cooper,
California State University, Long Beach*

OBSAH

Úvod	13
Detstvo	17
Žywiec – moje mesto	25
Fotografovanie – začiatky	29
Začína vojna	39
Osvienčim – začiatky	51
„Arbeit macht frei“	73
Najdôležitejšie bolo dobré komando	81
Erkennungsdienst	95
Policajné fotografie	109
Portrétné fotografie Nemcov	123
Trestanecká kompánia	135
Komando Zeppelin	151
Fotografie duchovných	157
Týfus	165
Fotografie „exemplárov“ a zvláštnych prípadov	173
Fotografie pre Mengeleho a iných lekárov	181
Fotografie pokusných králikov	189
Fotografie experimentov na mužoch	195
Fotografie žien	203
Fotografie detí	213
Špeciálne fotografie – z rampy, plynových komôr a krematória	221
Nelegálne fotografie	237

Fotografie používané pri falšovaní bankoviek	243
Fotografie prác táborových umelcov	251
Fotografie orchestra	257
Pomoc ostatným väzňom	265
Táborový život	277
Obchod	291
Hodnoty v tábore	301
Láska v tábore	313
Skutočná láska	323
Svadba v Osvienčime	333
Fotopohľadnice	343
Záchrana fotografií	347
Evakuácia	357
Koniec fotografovania	373
Epilóg	385
Biografie väzňov	391
Biografie členov posádky koncentračného tábora Osvienčim-Brzezinka	403
Glosár	413
Bibliografia a zdroje ilustrácií	417

ÚVOD

Dodnes sa zachovalo približne štyridsaťtisíc portrétov väzňov z koncentračného tábora Osvienčim (nem. Auschwitz). Tvoria najväčšiu zbierku svojho druhu zo všetkých koncentračných táborov Tretej ríše.

Môžu pôsobiť dojmom zdanlivo normálnych fotografií dokumentujúcich výzor väzňov pre potreby väzenských kartoték. Avšak v množstve prípadov to bol posledný portrét človeka, tesne pred smrťou. Fotografie vznikli predovšetkým v rokoch 1941 – 1943. Postupom času ich systematicky nahradilo tetovanie. Čísla na predlaktí, jednoduchšie a lacnejšie na vyhotovenie, sa ukázali ako účinnejšie pri potenciálnom pátraní, vzhľadom na rýchle zmeny fyziognómie tváre vyhladovaných, chorých a fyzicky vyčerpaných väzňov. Už niekoľko týždňov po príchode sa nikto nepodobal na svoj portrét z prvých dní.

Hlavným fotografom tábora sa stal väzeň číslo 3444, predvojnový fotograf, Poliak s koreňmi v Alsasku, Wilhelm Brasse.

Dokumenty Erkennungsdienst u obsahovali fotografie tváří väzňov z profilu, spredu a poloprofilu. Fotografovanie však muselo prebehnúť

rýchlo, záber za záberom, kvôli zamedzeniu času na akýkoľvek kontakt medzi fotografom a fotografovaným. Stovky, tisíce, desiatky tisíc fotografií. Nováčikovia, dlhodobo väznení, mladí, starí, ženy, muži, dospievajúci. V každej zreničke oka sú dodnes viditeľné dve lampy. A strach, sklúčenosť alebo prinajmenšom neistotu cítiť takmer na každej fotografii.

Fotografie mali byť spálené tesne pred oslobodením ako dôkaz, ktorý by mohol odhaliť rozsah tohto zločinu. Avšak väzni, medzi nimi aj Brasse, nimi tak upchali pec, že z fotografií zhorela len malá časť. Sotva tlejúce plamene uhasili veľmi rýchlo a fotografie tak pretrvali. V súčasnosti sa tak často objavujú v rôznych publikáciách alebo na výstavách. Známe a rozpoznateľné. Kontakty z Osvienčimu. Ale nielen o nich je táto kniha.

Zostal totiž aj pohľad fotografa. Brasse sa po vojne pokúsil vrátiť k fotografickej práci, pozerat' sa na ľudí cez okulár a hranol objektívu. Pokúsil sa. Ale namiesto povojnových ľudí stále videl väzňov. A viac už fotografovať nemohol. Odišiel v roku 2012.

Piotr Mateusz Andrzej Cywiński

DETSTVO

Narodil som sa 3. decembra 1917. Moji rodičia mi dali staronemecké meno Wilhelm. Wilhelm II. bol v tom čase nemeckým cisárom.

Môj starý otec Albert Karol pochádzal z Alsaska, ale považoval sa za Rakúšana.¹ Počas prusko-francúzskej vojny sa odtiaľ do našej oblasti prisťahovalo množstvo ľudí.² Starý otec pracoval pre habsburského arcivojvodu ako záhradník a v tom čase sa mu vcelku darilo. Okrem iného sa podieľal na založení parku pri zámku v Żywci a venoval sa výsadbe stromov a kvetov. V bežnom živote sa dohodovil tromi jazykmi – hovoril po francúzsky, nemecky a veľmi pekne hovoril po poľsky. Bol som ohromený a zároveň hrdý na neho, keď vymenovával názvy kvetov a stromov vo všetkých jazykoch (dokonca aj v latinčine). Na starého otca si spomínam veľmi dobre, pretože nás často navštevoval. Zomrel v roku 1934.

¹ Alsasko a Lotrinsko, ktoré patrili Francúzsku, boli po prusko-francúzskej vojne v roku 1871 pripojené k Nemecku a jeho súčasťou boli až do roku 1919.

² Do oblasti Żywca.

1. Brasse so svojimi mladšími bratmi

Moja mama Helena, rodená Kucharska, bola dobrým človekom, úžasnou a starostlivou matkou.

Mal som päť bratov a jej starostlivosť o nás bola obdivuhodná. Sestru som nemal žiadnu.

Bol som najstarší a musel som sa starať o súrodencov.

Mama nás veľmi milovala, bola starostlivá, varila samé dobroty a piekla tie najchutnejšie koláče. Aj ja som vedel variť a obracať sa v kuchyni. Súrodencom som zvyčajne robil obložené chlebíky. Tým najmladším som zas varil mliečnu polievku – zobral som mlieko, múku, vajce a soľ, všetko spolu premiešal vidličkou tak, že sa vytvorili drobné mrvančeky. Tie som potom pridal do vriaceho mlieka a nakoniec som im to podával s teplým maslom. Neskôr som sa naučil variť zložitejšie veci, napríklad vývary a dokonca som začal aj piecť.

2. Matka W. Brasseho - Helena

V mojom ponímaní bola mama krásna a neskutočne pracovitá žena. Aj keď nebola vyučená krajčírka, šila neraz od skorých ranných hodín. Spomínam si, ako sedela pri šijacom stroji a pohmkávala si náboženské piesne. Práve táto spomienka na mamu sa mi neustále vracia...

Moja mama bola Polka v pravom zmysle slova. Mne a mojím bratom hovorila, že my sme Poliaci a toto je naša vlasť. Už od detstva nám vštepovala vlastenectvo, pracovitosť, čestnosť a zbožnosť. Vyžadovala, aby sme chodili do kostola a neustále nám zdôrazňovala, že našu vlasť musíme milovať. Brala to veľmi vážne.

Môj otec sa v roku 1920 zúčastnil vojnového ťaženia proti bolševikom. Ešte pred vojnou vstúpil do spolku Przyjaźń, ktorý pôsobil v Żywci, a hoci jeho priezvisko naznačovalo nemecký pôvod, udržiaval styky výlučne s Poliakmi. S Nemcami sa nekontaktoval. Neustále nám hovoril o tom spolku a potom sa ešte prihlásil do zboru Lutnia. Hneď po tom, ako Poľsko

v roku 1918 znovu získalo nezávislosť, vstúpil do PPS (Poľská socialistická strana) a pôsobil v nej až do vypuknutia vojny. Vlastenecké témy otec rozoberal veľmi často.

Môj otec bol povolaním mechanik. Špecializoval sa na zámočníctvo. Bol veľkým odborníkom a dokázal si dobre zarobiť.

No mňa fascinovala najviac jeho vášeň – zbožňoval som jeho hru na flaute a husliach. Hral často a veľmi pekne. Neskôr dokonca hral aj vo vojenskom orchestri. Neustále cvičil, skoro každý deň sám a dvakrát alebo trikrát týždenne aj s priateľmi. Jeden hral na husle, druhý na klarinet a tretí na violončelo. Hrali najmä Straussove valčíky a polky. V hudbe som sa celkom vyznal. Aj ja som skúšal hrať na husliach, ale veľmi mi to nešlo.

Niekedy som sa pozeral z okna na dvor a videl som pri dome sedieť zo pár susedov, ktorí počúvali, ako môj otec hrá. V tom čase rádiá ešte neboli, kde-tu sa začali objavovať prvé gramofóny. Bolo to v rokoch 1925 – 1926.

Ale potom už otec hrával čoraz menej. Hovoril, že už nemá čas. Pracoval v továrni na skrutky neďaleko Żywca a začal holdovať iným pôžitkom, napríklad vodke.

Moji rodičia sa zosobášili 17. februára 1917. Otec sa rozhodol pre svoju národnosť skôr ako sa spoznal s mojou mamou. Všetci z mojej najbližšej rodiny sa považovali za Poliakov (otec a jeho štyria bratia Alfred, Bruno, Oswald, Adolf a aj ich dve sestry Luiza a Ilona). Môj otec bol veľký poľský národovec. To, že sa oženil s mojou matkou, len prispelo k pestovaniu poľského vlastenectva.

U nás doma hovoril po nemecky len otec. Keďže bol vojakom v rakúskej armáde, po nemecky vedel veľmi dobre. Nemčinu som sa začal učiť veľmi rýchlo. V tom čase sa nemčina vyučovala od piateho ročníka základnej školy a potom na gymnáziu. Pri učení mi otec nepomáhal, ale pre mňa to bolo o to jednoduchšie, že som mal na gymnáziu nemeckých spolužiakov, ktorí medzi sebou hovorili buď len nemecky, alebo dvojjazyčne. Napríklad u Kubicov či Hibnerov – boli to známe a rešpektované rodiny